

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY SA 4.0).
The article and any related published material are licensed under the Creative Commons Attribution License (CC BY SA 4.0).

Горай Олег Станіславович

Кандидат економічних наук, доцент, докторант

Інститут держави і права імені В. М. Корецького

НАН України (м. Київ, Україна)

<https://orcid.org/0000-0002-2181-7306>

e-mail: gorai.zt@gmail.com

УТВОРЕННЯ КОАЛІЦІЙ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ І УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Резюме

Досліджено основні засади формування коаліцій у представницьких органах місцевого самоврядування. Виявлено та систематизовано раціональні мотиви, якими керуються політичні актори при формуванні коаліцій на місцевому рівні. Здійснено порівняльний аналіз українського та зарубіжного досвіду коаліційної практики. В якості методологічної основи використано здобутки теорії раціонального вибору, неінституціональний підхід, компаративний аналіз та системний метод. Основні *результати дослідження* демонструють, що, на відміну від українського національного рівня, де домінують ідеологічні та програмні чинники, утворення коаліцій в органах місцевого самоврядування європейських країн характеризується превалюванням прагматичних міркувань: розподілом посад у виконавчих органах, контролем над бюджетними ресурсами, доступом до процесів прийняття рішень. Європейський досвід (Данія, Нідерланди, Німеччина, Бельгія) засвідчує інституціоналізацію коаліційних практик через формалізацію коаліційних угод, чіткий розподіл портфелів та створення механізмів управління конфліктами. З'ясовано, що в Україні утворення коаліцій на місцевому рівні характеризується високим ступенем неформальності, персоналізацією відносин, домінуванням локальних бізнес-груп та слабкістю партійної дисципліни. Зроблено *висновки*: раціоналізація коаліційних процесів на місцевому рівні в Україні потребує інституційних реформ, спрямованих на формалізацію коаліційних угод,

посилення партійної структуризації місцевих рад та створення ефективних механізмів громадського контролю.

Ключові слова: коаліція; місцеве самоврядування; раціональний вибір; політичні партії; коаліційна угода; децентралізація; органи місцевої влади; партійна система.

Вступ

Формування коаліцій у представницьких органах влади є однією з ключових проблем функціонування сучасних демократій. Якщо на національному рівні коаліційні процеси досліджені достатньо ґрунтовно, то механізми утворення коаліцій в органах місцевого самоврядування залишаються менш вивченими, особливо в пострадянських країнах. Водночас саме на місцевому рівні коаліційні рішення справляють безпосередній вплив на життя громадян, визначаючи пріоритети бюджетної політики, якість комунальних послуг, розвиток інфраструктури.

В Україні процес децентралізації, розпочатий у 2014 році, суттєво посилив роль органів місцевого самоврядування, передавши їм значні повноваження та фінансові ресурси. Це актуалізувало питання ефективності та раціональності коаліцій на місцевому рівні. Проте українська практика демонструє численні проблеми: нестабільність коаліцій, відсутність формалізованих коаліційних угод, домінування неформальних домовленостей; конфлікти всередині коаліцій, що призводять до блокування діяльності місцевих рад.

Фундаментальні основи теорії коаліцій заклали зарубіжні вчені Г. Бек, Т. Бергман, Й. Блом-Хансен, А. Доунс, Г. Ілонські, М. Лейвер, В. Мюллер, В. Райкер, А. де Сван, С. Серрітцлев, А. Скъевеланд, Б. Стойненберг, К. Стрем, К. Шепсл. Щодо української практики дослідження коаліцій на місцевому рівні представлені у працях таких вчених, як В. Белов, Ю. Бисага, Ю. Войтенко, С. Гасанов, О. Дмитренко, Р. Манойло-Приходько, С. Матушак, В. Нестерович, Ю. Остапеч, В. Петрінко, Н. Ротар, А. Руднева, С. Шаранич, Ю. Шведа.

Попри наявність досліджень окремих проблем коаліційних процесів, залишається низка невирішених питань, важливих для українського суспільства й державотворчого процесу: 1) бракує системного порівняльного аналізу раціональних мотивів утворення коаліцій на місцевому рівні в різних політичних системах; 2) недостатньо вивченою є специфіка раціонального вибору в умовах обмежених ресурсів та високої прозорості місцевої політики; 3) потребує дослідження питання про співвідношення формальних та неформальних практик утворення коаліцій на місцевому рівні; 4) особливо актуальною є проблема адаптації європейського досвіду раціоналізації коаліційних процесів до українських реалій (які інституційні

механізми сприяють раціоналізації коаліційних практик, яка роль партійної дисципліни та програмних документів у формуванні стійких коаліцій, які можливості громадського контролю за виконанням коаліційних угод та ін.).

У відповідності з вищезазначеним мета даної статті полягає в наступному: виявити та проаналізувати раціональні засади формування коаліцій в органах місцевого самоврядування на основі порівняльного аналізу зарубіжного та українського досвіду. Для досягнення цієї мети визначено такі завдання: розкрити теоретичні основи раціонального вибору в контексті утворення коаліцій на місцевому рівні; проаналізувати європейський досвід формування коаліцій в органах місцевого самоврядування; охарактеризувати особливості коаліційних практик на місцевому рівні в Україні; визначити перспективи раціоналізації коаліційних процесів в українських органах місцевого самоврядування.

Методи дослідження

Застосування теорії раціонального вибору дозволило виявити реальну логіку коаліційної поведінки на місцевому рівні як переважно прагматично орієнтовану: встановлено, що ключовими детермінантами коаліцій виступають не ідеологічні позиції, а розподіл владних ресурсів, доступ до бюджетних потоків і вплив на ухвалення рішень. Це дало змогу уточнити межі застосовності класичних коаліційних моделей, показавши їх обмежену пояснювальну спроможність у локальному контексті.

Неоінституціональний підхід забезпечив виявлення ролі формальних і неформальних правил у структуруванні коаліційних процесів: доведено, що в європейських країнах інституціоналізація коаліцій (через угоди, розподіл портфелів, процедурні механізми) підвищує передбачуваність і стабільність місцевого врядування, тоді як в Україні домінування неформальних практик зумовлює нестійкість і персоніфікацію коаліцій.

Компаративний аналіз дозволив не лише зіставити український і зарубіжний досвід, а й виокремити типологічні відмінності коаліційних моделей: ідентифіковано європейську інституціоналізовану модель та українську гібридно-неформальну, що стало підставою для формулювання напрямів їх зближення.

Системний метод забезпечив цілісне бачення коаліцій як елементу місцевої політичної системи: встановлено взаємозалежність між рівнем партійної структуризації, характером локальних еліт і форматом коаліційної взаємодії, що дозволило обґрунтувати необхідність інституційних змін як умови раціоналізації коаліційних процесів в Україні.

Результати дослідження

Відправною точкою для нас є класична праця А. Доунса «Економічна теорія демократії», в якій коаліція визначається як група людей зі спільними цілями, що об'єднуються задля їх досягнення. Учасники такої коаліції, за Доунсом, мають схожі погляди на політичні проблеми, координують свої дії та прагнуть максимізувати виборчий успіх, коригуючи програму з метою залучення якнайбільшої кількості виборців. Не випадково дослідник визначає політичну партію саме як «групу людей, які прагнуть контролювати державний апарат шляхом обрання на посади в результаті законно проведених виборів» [1, р. 25]. Ця логіка є переконливою для національного рівня. Але чи спрацює вона в умовах місцевого самоврядування, де ресурси обмежені, гравців небагато, а кожен крок на виду у виборця?

Один із засновників теорії коаліцій В. Райкер визначав коаліцію, виходячи з процесу прийняття рішень: якщо у певній групі виділяється підгрупа, яка згідно з прийнятими всіма учасниками правилами може ухвалювати рішення для всієї групи, — така підгрупа і є коаліцією. При цьому розмір підгрупи не має принципового значення: наголос робиться на здатності приймати значущі рішення. Райкер зауважує: «у двосторонніх іграх з нульовою сумою, де дозволені додаткові виплати, гравці поведуться раціонально та володіють повною інформацією, утворюються лише мінімальні коаліції переможців» [2, р. 32]. Тобто, раціональні актори прагнуть формувати коаліції, достатні для контролю над більшістю, але не більші за необхідне, адже кожен додатковий учасник зменшує частку ресурсів — посад, бюджетів, впливу, — що припадає на кожного з партнерів.

Однак, емпіричні дослідження демонструють численні відхилення від цієї моделі. А. де Сван доповнив теорію принципом ідеологічної близькості: партії схильні формувати коаліції з ідеологічно близькими партнерами, навіть якщо це призводить до створення надлишково великих коаліцій [3, р. 4 — 5]. Це пояснюється тим, що політичні вигоди полягають не лише в розподілі посад, а й у реалізації прийнятного політичного курсу.

У межах теорії раціонального вибору особливої уваги заслуговує модель портфельного розподілу, згідно з якою ключовим чинником утворення коаліцій є контроль над певними сферами політики через отримання відповідних посад. Дослідники М. Лейвер та К. Шепсл переконливо показують, що партії прагнуть отримати саме ті портфелі, які є найбільш важливими для їхнього електорату та ідеології [4, р. 34]. Для нас принципово важливим є те, що ця модель виявляється особливо релевантною для місцевого рівня, де конкретні сфери — освіта, транспорт, житлово-комунальне господарство — мають безпосереднє значення для виборців.

Суттєвим кроком у розвитку теорії раціонального вибору стало виокремлення трьох типів цілей політичних партій: прагнення до посад

(office-seeking), прагнення до реалізації політичного курсу (policy-seeking) та прагнення до максимізації голосів на наступних виборах (vote-seeking). На думку К. Стрема, ці три мотиви можуть як доповнювати, так і суперечити один одному, створюючи складну картину раціональних розрахунків, що, на нашу думку, особливо виразно проявляється саме на місцевому рівні [5, р. 50 — 53].

Специфіка місцевого рівня полягає в тому, що раціональні розрахунки здійснюються в умовах значно більшої прозорості та підзвітності, ніж на національному рівні. Виборці безпосередньо спостерігають за діями місцевих політиків, а результати управління є відчутними та вимірюваними. Це змінює баланс між трьома типами цілей: vote-seeking набуває особливого значення, оскільки провал у місцевій політиці може мати негайні електоральні наслідки — і саме це переконливо демонструють А. Шевеланд, С. Серрітслев та Й. Блом-Хансен на матеріалі датського місцевого самоврядування [6, р. 72]. Крім того, на місцевому рівні обмеженість ресурсів робить портфельний розподіл особливо важливим. Якщо на національному рівні існує значна кількість міністерських посад, то в місцевих радах кількість керівних позицій є суттєво обмеженою, що загострює конкуренцію за них. Показово, що М. Лейвер, аналізуючи специфіку коаліцій саме на місцевому рівні, доходить висновку про те, що менша кількість гравців робить процес переговорів більш персоналізованим та гнучким [7, р. 518].

Європейські демократії демонструють різноманітні моделі утворення коаліцій на місцевому рівні, які відображають специфіку національних політичних систем та інституційних рамок. У цьому контексті доцільно звернутися до досвіду таких європейських країн, як Данія, Нідерланди, Німеччина, Бельгія.

Данська модель характеризується високим ступенем інституціоналізації коаліційних практик. Спираючись на опитування майже 3000 місцевих радників, А. Шевеланд, С. Серрітслев та Й. Блом-Хансен встановили, що формування коаліцій у данських муніципалітетах підпорядковується чітким раціональним логікам, хоча й не завжди відповідає класичним теоріям [6, с. 738 — 742]. Це робить коаліційні процеси на місцевому рівні структурованими та передбачуваними, водночас засвідчуючи, що практика незмінно виявляється складнішою за теоретичні моделі. Сучасна данська практика передбачає формалізацію коаліційних угод, які визначають розподіл посад, пріоритети бюджетної політики та механізми вирішення конфліктів. Попри електоральну популярність окремих партій — зокрема соціал-демократів і лібералів — політична система побудована так, щоб унеможливити партійну монополію: консенсус досягається через коаліції дрібніших гравців. Симптоматично, що бар'єри для участі є мінімальними:

для висування кандидатом або реєстрації партії на місцевих виборах достатньо зібрати лише 25 підписів [8].

Нідерландська модель відображає загальнонаціональну традицію консенсусної демократії. На відміну від мінімально-переможних коаліцій, у нідерландських муніципалітетах часто формуються широкі коаліції, що включають більше партій, ніж необхідно для простої більшості. Широкі коаліції в нідерландських муніципалітетах зазвичай включають 4 — 6 партій замість 2 — 3, необхідних для простої більшості. Логіка така: партії уникають конфронтації, залучаючи опозицію для легітимності рішень. Пропорційне представництво: фрагментований парламент (10+ партій) змушує формувати коаліції з 65 — 75% мандатів замість 51%. Ця практика пояснює високу стабільність нідерландських урядів (середній термін — 4+ роки), попри фрагментацію партійної системи, Р. Андвег та Г. Ірвін детально аналізують це у своєму дослідженні [9, р. 150 — 180]. Раціональність таких утворень пояснюється кількома взаємопов'язаними чинниками: широкі коаліції забезпечують стабільність і передбачуваність у прийнятті рішень, що особливо важливо для довгострокових проєктів місцевого розвитку; залучення різних політичних сил легітимізує рішення в очах громадськості. Нарешті, нідерландська політична культура, як зауважують С. Отжес та Т. Лоуверсе, традиційно цінує консенсус і компроміс вище за швидкість ухвалення рішень [10]. Дослідження нідерландських муніципалітетів, здійснене Б. Стойненбергом, засвідчило, що широкі коаліції формуються передусім у великих містах, де складність управління вимагає залучення різноманітної експертизи та широкої підтримки, тоді як у менших громадах частіше зустрічаються мінімальні коаліції [11].

Німецька модель коаліцій характеризується сильною партійною структуризацією, яка ефективно транслюється з федерального рівня на земельний та муніципальний. У дослідженні С. Кропп та Р. Штурм підкреслюється домінування місцевих осередків національних партій (CDU/CSU, SPD, FDP, Grüne) у більшості муніципальних рад, що забезпечує вертикальну координацію. Вертикальна партійна дисципліна: місцеві осередки виконують директиви земельних та федеральних партійних еліт. Policy-seeking + office-seeking: коаліції формуються не лише за офісами, а й за узгодженням коаліційних угод (Koalitionsverträge) з детальними політиками. Муніципальний рівень: у 85% рад домінують 2 — 3 національні партії, що полегшує стабільні мінімальні коаліції [12, р. 250 — 300]. Раціональність утворення коаліцій в німецьких муніципалітетах визначається кількома чинниками. Партійна дисципліна означає, що місцеві осередки орієнтуються на коаліційні практики, прийняті на вищих рівнях. Так, якщо на земельному рівні ХДС співпрацює із «Зеленими», це створює прецедент для подібних коаліцій на місцевому рівні. Водночас локальні особливості

можуть призводити до «нетипових» коаліцій, які були б неможливі на федеральному рівні, як зауважує Т. Заальфельд [13, р. 94]. Отже, німецький досвід демонструє важливість формалізації коаліційних угод. Коаліційні договори на муніципальному рівні часто є детальними документами, які визначають розподіл посад у виконавчих органах, пріоритети бюджетної політики, конкретні проекти, які планується реалізувати, та процедури вирішення конфліктів.

Бельгійська модель коаліційних практик є однією з найскладніших у Європі через багаторівневу федеративну структуру та глибокі етнолінгвістичні поділи між фламандською, франкомовною та німецькомовною спільнотами. На місцевому рівні утворення коаліцій вимагає балансування не лише партійних інтересів, а й мовної ідентичності, що ускладнює застосування класичних теорій раціонального вибору. К. Дешувер аналізує еволюцію консоціаціоналізму від Конституції (1831) до сучасних реформ, показуючи, як етнічні компроміси стали інституціоналізованою нормою, що модифікує раціональні моделі Райкера та де Свана [14, р. 289]. У фламандських муніципалітетах півночі домінують нідерландськомовні партії, тоді як у валлонських півдня — франкомовні, а в двомовних зонах як Брюссель коаліції мусять включати представників обох спільнот для легітимності. Конституційні норми вимагають пропорційного представництва у радах, створюючи подвійну федерацію з регіонами (Фландрія, Валлонія, Брюссель) та мовними громадами, що породжує перехресні компетенції. Раціональність коаліційних рішень тут визначається не чистим office-seeking, а комбінацією policy-seeking з етнічним балансом, де партії часто жертвують посадами заради мовних квот [14, р. 294].

Українська практика утворення коаліцій на місцевому рівні суттєво відрізняється від європейських моделей і характеризується низкою специфічних рис, які ускладнюють раціоналізацію коаліційних процесів.

Насамперед, це слабкість партійної структуризації та дисципліни. Після місцевих виборів 2020 року в багатьох радах обласних центрів жодна партія не здобула більшості, що й створило передумови для утворення коаліцій. Проте, їх формування часто відбувається не за партійним, а за персональним принципом [15, с. 28]. Депутати легко змінюють фракційну належність, переходять з однієї фракції в іншу, створюють нові об'єднання. Це підриває передбачуваність коаліційних домовленостей та робить коаліції вкрай нестабільними.

Дослідження показують, що протягом каденції склад фракцій у місцевих радах може змінюватися на 30 — 50%. Це пов'язано насамперед з такими чинниками, як «бажання відомих особистостей (політиків, підприємців) створити власні партійні структури для того щоб мати можливість приймати участь у політичному житті суспільства», а також «прагнення

регіональної еліти зберегти вплив і контроль над місцевими ресурсами, а відтак і відмова балотуватися на місцевих виборах у списках парламентських партій» [16, с. 127 — 128].

Далі потрібно відзначити домінування неформальних практик. Якщо в європейських країнах коаліційні угоди є формалізованими документами, які публічно оприлюднюються та виконання яких контролюється, то в Україні коаліційні домовленості часто залишаються неформальними. Навіть у тих випадках, коли укладаються письмові угоди, вони рідко оприлюднюються і ще рідше виконуються. Це є свідченням того, що «інститут парламентської коаліції існує більше у політичному полі України, ніж у правовому» [17, с. 17]. Те ж саме можна сказати й про коаліції місцевого рівня. Домінують усні домовленості між лідерами фракцій, які стосуються розподілу посад, бюджетних ресурсів, контролю над комунальними підприємствами. Такі домовленості є гнучкими, але непередбачуваними та схильними до порушень. Відсутність формалізації ускладнює громадський контроль та знижує підзвітність коаліційних партнерів.

Важливим чинником утворення коаліцій в українських місцевих радах є інтереси локальних бізнес-груп. Дослідження С. Матушак демонструє, що в багатьох містах реальна влада належить не партійним структурам, а фінансово-промисловим групам, які контролюють ключові сектори місцевої економіки. Раціональність коаліційних рішень у такому контексті визначається не програмними міркуваннями чи ідеологічною близькістю, а економічними інтересами. Коаліції формуються навколо контролю над прибутковими комунальними підприємствами, земельними ресурсами, бюджетними закупівлями. Це призводить до того, що коаліційні альянси можуть включати партії з протилежними ідеологіями, але спільними економічними інтересами [18, р. 74 — 82].

Українська система місцевого самоврядування справді передбачає пряме обрання міських голів, що створює унікальну конфігурацію влади з подвійним мандатом легітимності. Мер отримує власний мандат безпосередньо від громади (Закон України «Про місцеві вибори» №2487-VI, ст. 5), незалежний від ради, що може як полегшувати коаліційні процеси (природний арбітр), так і блокувати їх через конфлікти повноважень.

Показовим прикладом є ситуація у Львові, де чинна міська рада на чолі з фракцією «Європейська Солідарність» намагалася провести кадрові призначення до інавгурації нового мера, що призвело до конституційної суперечки щодо розподілу повноважень [19]. Попри те, що місцеві ради визначають якість базових публічних послуг — освіти, охорони здоров'я, комунальної інфраструктури — вони залишаються поза реальним громадським контролем. Інститут відкликання депутатів фактично перетворився на інструмент партійного тиску на тих, хто відхиляється від партійної лінії.

Відсутність консолідованої коаліційної позиції є системною проблемою українського представницького врядування загалом — вона блокує прийняття рішень як на національному, так і на місцевому рівні про що переконливо свідчать Я. Жаліло, О. Шевченко та В. Романова [20, с. 31]. В об'єднаних територіальних громадах коаліції часто формуються не за партійною, а за територіальною або професійною логікою — представники різних населених пунктів чи соціальних груп домовляються про співпрацю.

Раціоналізація коаліційних процесів на місцевому рівні в Україні потребує комплексних інституційних змін, які б створили стимули для формалізації коаліційних домовленостей, посилили партійну дисципліну та забезпечили громадський контроль.

Законодавство мало б передбачати обов'язковість укладення письмових коаліційних угод, їх публічне оприлюднення, визначення мінімального змісту таких угод (розподіл посад, програмні пріоритети, механізми вирішення конфліктів). Це на думку українських дослідників Ю. Бисаги, Д. Белова та С. Шаранич підвищило б прозорість коаліційних процесів та створило б основу для громадського контролю [21, с. 147].

Позитивним кроком стало б запровадження інституту коаліційної ради, яка б регулярно засідала для обговорення поточних питань та вирішення конфліктів між партнерами. Такий механізм функціонує в багатьох європейських країнах і зарекомендував себе як ефективний інструмент підтримання стабільності коаліцій.

Зміцнення ролі партій на місцевому рівні є необхідною передумовою раціоналізації коаліційних процесів. Це могло б включати: заборону безпартійних кандидатів на місцевих виборах (як у багатьох європейських країнах), встановлення виборчого порогу для партій, обмеження можливостей зміни фракційної належності депутатами, фінансову підтримку місцевих партійних осередків. При всіх існуючих претензіях (нерідко виправданих) до політичних партій, на основі яких формуються коаліції, саме вони «залишаються найефективнішим інструментом реалізації групових інтересів у сфері політики» [22, с. 10]. Важливо, щоб партії розробляли чіткі програми для місцевих виборів, які б визначали їхні пріоритети в управлінні громадою. Це дозволило б виборцям робити усвідомлений вибір, а партіям — формувати коаліції на основі програмної близькості, а не лише особистих домовленостей.

Створення механізмів громадського контролю за виконанням коаліційних угод могло б значно підвищити відповідальність партнерів перед виборцями. В. Нестерович пропонує комплексний підхід, що включає обов'язкове публічне звітування коаліцій про реалізацію пунктів угоди, регулярні громадські слухання з ключових напрямків політики, можливість імпічменту чи відкликання депутатів за систематичне порушення

коаліційних зобов'язань, а також повну прозорість розподілу посад, бюджетних ресурсів та контрактів [23, с. 516].

Такі інструменти стимулювали б перехід від формальних коаліційних декларацій до конкретних результатів, перетворюючи громадськість на активного арбітра коаліційної діяльності. Публічне звітування мало б включати чіткі КРІ (ключові показники ефективності) для кожного пункту угоди з квартальними звітами, доступними онлайн. Громадські слухання забезпечували б зворотний зв'язок від ключових груп інтересів, а механізм відкликання додавав би персональної відповідальності окремим депутатам.

Нові можливості для громадського контролю відкривають цифрові технології. Платформи електронних петицій, онлайн-трансляції засідань рад, електронні системи бюджетного моніторингу — всі ці інструменти можуть підвищити прозорість місцевої влади та зробити коаліційні домовленості більш підзвітними. «Роль цифрових технологій у майбутньому лише зростатиме. Саме тому вже сьогодні слід впроваджувати відповідні законодавчі зміни, аби захистити демократичні процеси і не дати їх спотворити» [24, с. 26]. Важливим є створення програм навчання для місцевих політиків, які б знайомили їх з європейським досвідом коаліційної роботи. Обмін досвідом між українськими та європейськими муніципалітетами, стажування депутатів місцевих рад у європейських країнах, залучення експертів-практиків для консультування — всі ці заходи можуть сприяти поширенню кращих практик. Асоціація міст України, Асоціація об'єднаних територіальних громад могли б стати платформами для обміну досвідом коаліційної роботи, розробки типових коаліційних угод, проведення тренінгів для місцевих депутатів.

Висновки

Дослідження раціональних засад утворення коаліцій в органах місцевого самоврядування дозволяє зробити наступні *висновки*. Теорія раціонального вибору забезпечує потужний аналітичний інструментарій для розуміння коаліційних процесів на місцевому рівні. Політичні актори керуються раціональними розрахунками вигод і втрат, прагнучи максимізувати контроль над ресурсами, реалізувати політичний курс та забезпечити електоральну підтримку. Водночас специфіка місцевого рівня — обмеженість ресурсів, прозорість процесів, безпосередній зв'язок з виборцями — спонукає до модифікації класичних теоретичних моделей. Європейський досвід демонструє різноманіття моделей раціонального утворення коаліцій та у контексті потреб модернізації української системи місцевого самоврядування засвідчує, що спільним для всіх цих моделей є високий рівень інституціоналізації коаліційних практик.

Перспективи раціоналізації коаліційних процесів в Україні пов'язані з комплексом інституційних реформ: формалізацією коаліційних угод, посиленням партійної структуризації, розвитком механізмів громадського контролю, навчанням місцевих політиків. Адаптація європейського досвіду має враховувати українську специфіку, зокрема роль мера та традиції персоналізованої політики. Відповідно подальші дослідження могли б зосередитися на порівняльному аналізі коаліційних практик у різних типах територіальних громад (великі міста, малі міста, сільські ОТГ), вивченні ролі цифрових технологій у раціоналізації коаліційних процесів, аналізі впливу воєнного стану на коаліційну динаміку на місцевому рівні.

Список посилань

1. Downs A. An Economic Theory of Democracy. New York: Harper & Row, 1957. 310 p.
2. Riker W. H. The Theory of Political Coalitions. New Haven: Yale University Press, 1962. 300 p.
3. De Swaan A. Coalition Theories and Cabinet Formations. Amsterdam: Elsevier, 1973. 347 p.
4. Laver M., Shepsle K. A. Making and Breaking Governments: Cabinets and Legislatures in Parliamentary Democracies. Cambridge: Cambridge University Press, 1996. 298 p.
5. Strøm K. Minority Government and Majority Rule. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 284 p.
6. Skjæveland A., Serritzlew S., Blom-Hansen J. Theories of coalition formation: An empirical test using data from Danish local government. European Journal of Political Research. 2007. Vol. 46, Issue 5. P. 721 – 745.
7. Laver M. Theories of Coalition Formation and Local Government Coalitions. British Journal of Political Science. 1989. Vol. 19. No. 4. P. 513 – 530.
8. Юлія Ткач про особливості виборчих процесів у Данії. Об'єднання відповідальних громадян. URL: <https://vidpovidalni.org/2017/11/28/yuliya-tkach-pro-osoblyvosti-vyborchyh-protsesiv-u-daniyi/> (дата звернення: 25.03.2026).
9. Andeweg R. B., Irwin G. A. Governance and Politics of the Netherlands. 4th ed. London: Palgrave Macmillan, 2014. 328 p.
10. Otjes S., Louwerse T. A Special Majority Cabinet? Supported Minority Governance and Parliamentary Behaviour in the Netherlands. World Political Science Review. 2018. Vol. 14, No. 1. P. 1 – 21.

11. Steunenbergh B. Coalition theories: Empirical evidence for Dutch municipalities. *European Journal of Political Research*. 1992. Vol. 22. P. 245 — 278.
12. Kropp S., Sturm R. Koalitionen und Koalitionsvereinbarungen: Theorie, Analyse und Dokumentation. Wiesbaden: VS Verlag, 1998. 456 p.
13. Saalfeld T. Germany: Stable Parties, Chancellor Democracy, and the Art of Informal Settlement. *Journal of Legislative Studies*. 2000. Vol. 6. No. 2. P. 84 — 104.
14. Deschouwer K. The Rise and Fall of Belgian Consociation: The Grondwet and the Staatshervormingen Compared. *Acta Politica*. 2006. Vol. 41, No. 3. P. 277 — 293.
15. Остапець Ю., Петрінко В. Політичні партії в умовах війни: український досвід 2022 — 2024 років. *Політичне життя*. 2024. № 2. С. 25 — 32.
16. Манайло-Приходько Р., Остапець Ю. Регіональний вимір розвитку та функціонування партійної системи України: монографія. Ужгород: Вид-во «Рік-У», 2020. 338 с.
17. Войтенко Ю. М. Інститут парламентської коаліції в Україні: політико-правовий аналіз. *Політикус: науковий журнал*. 2021. No. 6. С. 13 — 18.
18. Matuszak S. The Oligarchic Democracy: The Influence of Business Groups on Ukrainian Politics. Warsaw: OSW, 2012. 113 p.
19. Садовий звинуватив «ЄС» в намаганні узурпувати владу у Львові. *Українська правда*. 2020. 23-го листопада.
20. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу: аналіт. доп. / [Жаліло Я. А., Шевченко О. В., Романова В. В. та ін.]; за наук. ред. Я. А. Жаліла. Київ: НІСД, 2019. 192 с.
21. Бисага Ю. М., Белов Д. М., Шаранич С. С. Парламентська більшість (коаліція) та парламентська опозиція: теоретико-правове дослідження: монографія. Ужгород — Херсон: УжНУ; Гельветика, 2013. 187 с.
22. Шведа Ю. Р. Теорія політичних партій і партійних систем: навчальний посібник. Львів: Тріада плюс, 2004. 528 с.
23. Нестерович В. Ф. Вплив громадськості на прийняття нормативно-правових актів: проблеми конституційної теорії та практики: Монографія. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2014. 736 с.

24. Людвa А., Дворовий М. Цифрові технології та виборчий процес: стандарти ЄС на захисті демократичного вибору. Аналітичний звіт. Київ: ГО «Лабораторія цифрової безпеки», 2022. 30 с.

References

1. Downs, A. (1957). *An Economic Theory of Democracy*. New York: Harper & Row. 310 p.
2. Riker, W. H. (1962). *The Theory of Political Coalitions*. New Haven: Yale University Press. 300 p.
3. De Swaan, A. (1973). *Coalition Theories and Cabinet Formations*. Amsterdam: Elsevier. 347 p.
4. Laver, M. & Shepsle, K. A. (1996). *Making and Breaking Governments: Cabinets and Legislatures in Parliamentary Democracies*. Cambridge: Cambridge University Press. 298 p.
5. Strøm, K. (1990). *Minority Government and Majority Rule*. Cambridge: Cambridge University Press. 284 p.
6. Skjæveland, A., Serritzlew S. & Blom-Hansen, J. (2007). Theories of coalition formation: An empirical test using data from Danish local government. *European Journal of Political Research*, Vol. 46, Issue 5, 721 – 745.
7. Laver, M. (1989). Theories of Coalition Formation and Local Government Coalitions. *British Journal of Political Science*, Vol. 19, No. 4, 513 – 530.
8. Tkach, Yu. (2017). Yuliya Tkach pro osoblyvosti vyborchych protsesiv u Danii. Obiednannia vidpovidalnykh hromadian. URL: <https://vidpovidalni.org/2017/11/28/yuliya-tkach-pro-osoblyvosti-vyborchych-protsesiv-u-daniyi/> (data zvernennia: 25.03.2026). [in Ukrainian].
9. Andeweg, R. B. & Irwin, G. A. (2014). *Governance and Politics of the Netherlands*. 4th ed. London: Palgrave Macmillan. 328 p.
10. Otjes, S. & Louwerse, T. (2018). A Special Majority Cabinet? Supported Minority Governance and Parliamentary Behavior in the Netherlands. *World Political Science Review*, Vol. 14, No. 1, 1 – 21.
11. Steunenbergh, B. (1992). Coalition theories: Empirical evidence for Dutch municipalities. *European Journal of Political Research*, Vol. 22, 245 – 278.
12. Kropp, S. & Sturm, R. (1998). *Koalitionen und Koalitionsvereinbarungen: Theorie, Analyse und Dokumentation*. Wiesbaden: VS Verlag. 456 p.

13. Saalfeld, T. (2000). Germany: Stable Parties, Chancellor Democracy, and the Art of Informal Settlement. *Journal of Legislative Studies*, Vol. 6, No. 84 — 104.
14. Deschouwer, K. (2006). The Rise and Fall of Belgian Consociation: The Grondwet and the Staatshervormingen Compared. *Acta Politica.*, Vol. 41, No. 3, 277 — 293.
15. Ostapets, Yu. & Petrinko, V. (2024). Political parties in war conditions: Ukrainian experience 2022 — 2024. *Political life*, No. 2, 25 — 32. [in Ukrainian].
16. Manaylo-Prykhodko, R. & Ostapets, Yu. (2020). Regional dimension of the development and functioning of the party system of Ukraine: monograph. Uzhhorod: Publishing house «Rik-U». 338 p. [in Ukrainian].
17. Voytenko, Yu. M. (2021). Institute of parliamentary coalition in Ukraine: political and legal analysis. *Politicus: scientific journal*, No. 6, 13 — 18. [in Ukrainian].
18. Matuszak, S. (2012). *The Oligarchic Democracy: The Influence of Business Groups on Ukrainian Politics*. Warsaw: OSW. 71 p.
19. Sadovyi zvyuvatyv «YeS» v namahanni uzurpuvaty vladu u Lvovi. *Ukrainska pravda*. 2020. 23 lystopada. [in Ukrainian].
20. Decentralization of power: agenda for the medium term: analytical supplement (2019). / [Zhalilo Ya. A., Shevchenko O. V., Romanova V. V. et al.]; scientific editor Ya. A. Zhalila. Kyiv: NISD. 192 p. [in Ukrainian].
21. Bysaga, Yu.M., Belov, D.M. & Sharanych, S.S. (2013). *Parliamentary majority (coalition) and parliamentary opposition: theoretical and legal research: monograph*. Uzhhorod — Kherson: UzhNU; Helvetika. 187 p. [in Ukrainian].
22. Shveda, Yu.R. (2004). *Theory of political parties and party systems: textbook*. Lviv: Triada plus. 528 p. [in Ukrainian].
23. Nesterovich, V.F. (2014). *The influence of the public on the adoption of regulatory legal acts: problems of constitutional theory and practice: Monograph*. Luhansk: RVV LDUVS named after E.O. Didorenko. 736 p. [in Ukrainian].
24. Lyudva, A. & Dvorovy, M. (2022). *Digital technologies and the electoral process: EU standards in the protection of democratic choice. Analytical report*. Kyiv: NGO «Digital Security Laboratory». 30 p. [in Ukrainian].

Oleh Horai

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Doctoral Student

Institute of State and Law named after V. M. Koretsky

National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

<https://orcid.org/0000-0002-2181-7306>

e-mail: gorai.zt@gmail.com

**FORMATION OF COALITIONS IN LOCAL SELF-
GOVERNMENT BODIES: FOREIGN AND UKRAINIAN
EXPERIENCE**

Abstract

The main principles of coalition formation in representative bodies of local self-government are studied. The rational motives that guide political actors in forming coalitions at the local level are identified and systematized. A comparative analysis of Ukrainian and foreign experience of coalition practice is carried out. The achievements of the theory of rational choice, the neo-institutional approach, comparative analysis and the system method are used as the methodological basis. The main results of the study demonstrate that, unlike the national level, where ideological and programmatic factors dominate, the formation of coalitions in local self-government bodies of European countries is characterized by the prevalence of pragmatic considerations: the distribution of positions in executive bodies, control over budgetary resources, access to decision-making processes. European experience (Denmark, the Netherlands, Germany, Belgium) demonstrates the institutionalization of coalition practices through the formalization of coalition agreements, a clear distribution of portfolios, and the creation of conflict management mechanisms. It was found that in Ukraine, the formation of coalitions at the local level is characterized by a high degree of informality, personalization of relations, the dominance of local business groups, and weakness of party discipline. The conclusions are drawn: the rationalization of coalition processes at the local level in Ukraine requires institutional reforms aimed at the formalization of coalition agreements, strengthening the party structuring of local councils, and the creation of effective mechanisms of public control.

Keywords: coalition; local self-government; rational choice; political parties; coalition agreement; decentralization; local government bodies; party system.

Надійшла до редакції/ Received: 19.01.2026

Прорецензовано/ Revised: 06.02.2026

Прийнято до друку/ Accepted: 27.02.2026